

Escriure Història a la Universitat

GUIES PER ESCRIURE EN DISCIPLINES ESPECÍFIQUES

1 Què es la història?

És impossible respondre a aquesta pregunta sense formular-ne una altra: per a què serveix la història? La història cerca entendre el passat com a instrument imprescindible de reflexió crítica sobre el present. De la història com a narració, en genèric, s'ha passat a la història problema, una disciplina basada en l'estudi crític de la documentació, una ciència que aplica diferents metodologies al coneixement de l'ésser humà en societat a través del temps, amb unes regles acadèmiques. La divulgació històrica ha perdut últimament les connotacions negatives, segons les quals fer accessible el coneixement històric suposava una pèrdua de qualitat. Això explica la projecció de la història en el món editorial, els mitjans audiovisuals, la formació o les accions de sensibilització del sector educatiu i el gran públic. En tots aquests camps el domini de l'escriptura esdevé fonamental.

2 Característiques generals de l'escriptura en història

Segons un manual clàssic de l'escola metòdica, l'historiador no té dret a escriure malament. Sempre ha d'escriure bé, sense capficar-se, però, a fer literatura. Certament, l'escriptura no és un aspecte accessori de l'ofici d'historiador, i és un procés més que no pas una habilitat innata. La producció escrita de l'historiador ha de superar la simple descripció i ha de ser analítica, tenint en compte la seqüència cronològica (quan), examinant les relacions entre causes i efectes (per què) i assignant responsabilitats a esdeveniments, a protagonistes individuals o col·lectius, així com a fenòmens socials, polítics o culturals (com).

L'escriptura no és un aspecte accessori de l'ofici d'historiador, i és un procés més que no pas una habilitat innata.

Tota producció escrita té una base teòrica segons la qual les evidències són seleccionades, filtrades i analitzades. Les escoles historiogràfiques estableixen mètodes que marquen les categories d'aquests indicis i els reinterpreten segons els objectius, les sensibilitats i les percepcions donats pel context social i personal de l'historiador. La combinació de dades i inferències del passat contribueix a noves interpretacions sobre els materials de la història. Aquesta és una de les tasques més feixugues de l'ofici d'historiador, però també el motiu de les satisfaccions més plenes. L'escriptura és bàsica en aquest procediment, perquè permet ordenar els materials i interpretar-los, elaborant la informació dels arxius i divulgant troballes, idees i noves mirades. D'altra banda, la

dimensió ètica obliga a fer un tractament rigorós de les evidències, amb la citació correcta dels materials utilitzats per l'historiador, però també a abandonar els apriorismes i prejudicis. És per això que convé tenir en compte uns principis mínims assumits per la comunitat acadèmica internacional.

- Les dates, els anys o les dècades s'escriuen en xifres aràbigues. És habitual indicar els segles en xifres romanes. Mai no es posa punt entre els milers a les dates. Per a una datació aproximada, és preferible indicar-la amb l'abreviació *c.* (*circa*, 'al voltant de'). La cronologia tradicional basada en l'era comuna o cristiana és objecte de revisió per als períodes prehistòrics i protohistòrics en favor de datacions *BP* ('abans del present').
- Les fonts documentals d'arxius i biblioteques han de citar-se per primer cop al text completes, especificant-ne la institució (que en citacions posteriors ha de constar amb sigles o acrònims), la sèrie, la unitat documental, la referència concreta el més específica possible (lligall, llibre, volum, número de foli o pàgina), el títol, el lloc i la data de la unitat documental específica. Es poden utilitzar les abreviatures usuals per a *foli/s* (*f.*, invariable en nombre), *pàgina/pàgines* (*p.* o *pàg.*, ambdues invariables en nombre). Si falta alguna d'aquestes dades, cal fer-hi constar *sense any* (*s. a.*) o *sense data* (*s. d.*), *sense lloc d'impremta* (*s. l.*) o *sense peu d'impremta editorial* (*s. p. i.*).
- Les citacions en el text s'han de fer en la llengua original. No cal la traducció de llengües ja habituals en els fòrums acadèmics. Si s'opta per donar la traducció, ha de quedar en la referència a peu de pàgina o nota final. Les citacions de documents manuscrits no literaris poden modernitzar-se ortogràficament i gramatical per facilitar-ne la comprensió.
- Les citacions literals han d'anar entre cometes (si són breus) o en bloc amb un format específic de paràgraf (paràgraf nou, sagnat o mida de lletra més petita). Qualsevol omissió o modificació ha de ser assenyalada. No es pot utilitzar una citació descontextualitzada de la seva font, és a dir, que pugui canviar el significat original que tenia per a l'autor o en el document. Per això, s'han d'evitar les citacions de segona mà, que remeten a una referència d'una obra que no s'ha consultat.
- Les notes al peu o al final de pàgina han de ser rigoroses en la presentació i útils per a la demostració. Cal evitar-ne la proliferació, així com la citació de fonts i bibliografia no consultades. La crida de la nota sempre es posa al final de la frase o del paràgraf.
- Els recursos visuals cada cop prenen més rellevància. Fer-los servir implica respectar els drets d'autor i d'imatge, per a la qual cosa cal referenciar-los. S'ha de sospesar l'oportunitat d'incloure'ls en el text i, per això, han de tenir un peu

d'imatge explicatiu. Podem reproduir il·lustracions originals, però es valoren més l'elaboració pròpia d'infografies o la tria de detalls iconogràfics.

- Els annexos no són secundaris, perquè permeten oferir materials inèdits o informacions complementàries, com ara transcripcions o dades estadístiques. Han d'estar, però, ben triats, especialment pel que fa a l'extensió.
- Per a les fonts localitzades al web, si són revistes o publicacions electròniques, se citen amb l'adreça URL; si es tracta de reproducció d'impresos o bibliografia en repositoris digitals, es pot utilitzar el sistema de citació de la documentació en format físic. No cal citar la data de consulta, la qual cosa, en canvi, és indispensable si es tracta de llocs web sense ISBN o ISSN electrònics.
- Al final del text s'ha de fer constar una recopilació de les fonts utilitzades (no prolixa, només arxius i sèries documentals generals) i de la bibliografia primària (d'època) i secundària utilitzada. Hi han d'aparèixer totes les referències bibliogràfiques del text, especialment si s'ha optat pel sistema de citació d'autor i any. Totes les fonts han de tenir una referència precisa en el lloc del text en què són utilitzades; no n'hi ha prou amb esmentar-les a la bibliografia. Hom recomana fer-hi constar només la bibliografia citada i no la consultada.

La combinació de dades i inferències del passat contribueix a noves interpretacions sobre els materials de la història.

3 Textos escrits habituals en història

La història es difon en formats diferents: registres de documents, bibliografies comentades, estats de la qüestió historiogràfica... Els més habituals són el comentari de documents, la ressenya i el treball de recerca. El treball de recerca pot assimilar-se a l'escriptura d'un article o assaig sobre un tema d'història, amb criteris acadèmics o divulgatius.

Comentari de document. És l'exercici més important de l'historiador per analitzar el passat. Malgrat la diversitat de fonts (escrites, audiovisuals, imatges), el comentari segueix una pauta estàndard de valoració de les condicions intrínseques del document (font original o secundària, contingut informatiu) i del seu context de creació (època, autoria i destinataris). Es tracta d'avaluar el document com a evidència històrica, tenint en compte que no hi ha una única interpretació correcta, però que depèn de l'habilitat i la formació de l'investigador que no es derivin interpretacions anacròniques de l'anàlisi.

Ressenya. El comentari crític d'un llibre té dos objectius: informar sobre el contingut d'una obra i proporcionar una opinió sobre la qualitat que té. Sempre se n'ha de fer un resum, sense que sigui proporcionalment la part més extensa. S'ha de situar el llibre en el context de la producció de l'autor, i aquest en el seu marc historiogràfic. S'hi han de discutir les idees principals. Una bona estratègia és comparar-les amb altres referències bibliogràfiques i contrastar-les respecte de la metodologia o la novetat dels arguments emprats. La crítica ha de ser honesta i ha d'aportar referències que justifiquin les observacions fetes.

Treball de recerca. Una tasca prèvia és la recopilació de la informació: per descomptat, la bàsica proveïda pels arxius i les fons documentals, original i inèdita, però també la bibliogràfica. És primordial la consulta de bases de dades i repositoris en línia, però també hem de repassar els llibres citats a les obres de referència, així com llurs notes a peu de pàgina. Aquest treball suposa també una organització informativa, perquè obliga a establir antecedents de fets, fitxes prosopogràfiques o fonaments historiogràfics. Tot plegat incrementa les dificultats de decidir-se a escriure. No es pot caure en el parany de llegir i llegir per evitar començar. Un cop es disposi de la major part de la informació necessària, cal aplicar-s'hi. A mesura que avanci la redacció, tindrem més criteri i serem més efectius per omplir els buits de suport informatiu.

Escriure sobre un tema va més enllà d'explicar-lo. Un bon principi pot ser formular el treball com una o més preguntes: serà la tesi preliminar, que incentivarà la recerca d'arguments, amb l'originalitat en la presentació de possibles respostes, que poden anar canviant. La preparació d'un sumari amb línies argumentals ens proporcionarà apartats principals i secundaris.

La fase de l'escrit exigeix l'elaboració d'una primera versió o esborrany. Cal redactar tots els apartats i marcar les llacunes informatives o de referències que puguin sorgir i que es resoldran més endavant. S'ha de seguir un procés d'escriptura contínua que permeti completar tot el full de ruta. En el cas de treballs més extensos, els paràgrafs introductoris es poden deixar per al final, quan s'estigui més inspirat i es guanyi en concisió. Aquests primers paràgrafs són vitals per captar l'atenció del lector i han de presentar el tema de manera rellevant i concreta.

Després de confegir aquest esborrany, probablement ens trobarem davant d'una producció més descriptiva que argumentativa. Per això, cal una nova versió, que ha d'anar precedida d'una lectura molt crítica de l'esborrany per detectar-hi reiteracions i també explicacions massa reduccionistes o poc sostingudes amb evidències (és a dir, amb fets i citacions). Convé defugir circumloquis. Seguint el símil sobre la veritat en el testimoni judicial: cal respondre a la tesi, tota la tesi i no res més que la tesi. Per guanyar en eficàcia, podem deixar passar un temps de reflexió –millor de dies que d'hores– entre la primera i la segona versió. L'ordre expositiu i les preguntes poden canviar, però s'ha de garantir que els apartats i els paràgrafs s'articulen a partir d'arguments prou clars,

corroborats amb lògica i rigor en les línies següents. Aquesta versió ha de ser conceptualment distinta al primer esborrany. Aquest també és el moment de trobar un títol definitiu per a l'escrit.

Les conclusions mai no han d'incloure evidències noves. Poden ser una recapitulació convincent de les idees principals que subratllen l'aportació original respecte a les perspectives habituals sobre el tema: què distingeix el treball dut a terme de l'estat de coneixements sobre la matèria? O respecte de les interpretacions prèvies fetes pels historiadors? Es tracta de presentar adequadament fets i interpretacions. Una bona conclusió no només resumeix, sinó que porta el lector a estar d'acord amb la nostra tesi.

L'última fase consisteix en la comprovació de les referències documentals, la valoració d'incloure-hi il·lustracions, mapes o taules estadístiques, l'anotació a peu de pàgina i la preparació acurada de la bibliografia, per evitar errades de plagí. La correcció final consisteix a verificar el compliment de les regles i les convencions bàsiques d'ortografia, gramàtica i estil.

4 Convencions d'escriptura en història

En la gestió de les fonts s'ha de tenir en compte l'ordre cronològic i la lògica de l'exposició. El text de l'historiador sempre té la doble dimensió de l'argumentació que fa l'autor i de la informació que atorga al treball una fiabilitat acadèmica, gràcies a les referències, les notes i les citacions.

D'aquesta manera, l'escriptura de la història s'articula a partir de la justificació de causes i conseqüències, lliure d'anacronismes i sempre curosa amb les referències, les quals poden desenvolupar arguments, paràfrasis o citacions. En aquest últim cas, i si remetent a bibliografia secundària, han de formar part de l'anàlisi lògica de l'autor i no presentar-se únicament com a autoritat d'argumentació. S'ha de seguir sempre un principi de contextualització i de precisió lèxica, per evitar simplificacions i isolacions temàtiques, ideològiques o geogràfiques. Són especialment problemàtics els biaixos eurocèntrics, occidentals o de gènere. Un bon antídote és el comparatisme i la dimensió global de l'anàlisi aplicada com a mètode i perspectiva.

El text de l'historiador sempre té la doble dimensió de l'argumentació que fa l'autor i de la informació que atorga al treball una fiabilitat acadèmica.

5 Obres i webs d'interès de l'escriptura en història

1. BERARD, REINE-MARIE; GIRAULT, BENEDICTE; RIDEAU-KIKUCHI, CATHERINE (dir.), Paris. *Initiation aux études historiques*.
[<https://lib.isiaccess.com/process/reader/book.php?ean=9782380941210>]
En format paper i en línia, es tracta d'una publicació recent que proporciona un sumari sobre mètodes i fonts, aproximacions específiques sobre èpoques i sobre tendències historiogràfiques. Un recurs per als fonaments bàsics de teoria i ètica de l'ofici d'historiador.
2. ZOZAYA-MONTES, LEONOR. *Redacción de textos. Recomendaciones para presentar trabajos académicos*. [<https://redaccion.hypotheses.org/>]
L'autora té una llarga trajectòria d'ensenyament a distància de tècniques documentals i historiogràfiques. Disposa d'un repertori molt notable d'imatges i recursos pedagògics.
3. *Guide méthodologique en Histoire*. Université de Montréal.
[https://histoire.umontreal.ca/public/FAS/histoire/Documents/3-Ressources-services/Ressources-formulaires/Guide-methodologique_2019_1er_cycle_version_finale.pdf]
La guia dels estudis en història de la Universitat de Montreal insisteix sobretot en aspectes formals, però també fa remissions precises i oportunes a qüestions d'estil i de metodologia.
4. *A Brief Guide to Writing the History Paper*. Harvard College Writing Center.
[https://hwpi.harvard.edu/files/hwp/files/bg_writing_history.pdf]
Aquesta guia molt concisa relativa a la història segueix l'esquema dels cèlebres portafolis del centre d'escriptura de la Universitat de Harvard.
5. RAEL, PATRICK. *Reading, Writing, and Researching for History: A Guide for College Students*. Bowdoin College. [<https://courses.bowdoin.edu/writing-guides/>]
És el manual en línia més clàssic i aconsellat a l'acadèmia nord-americana.
6. CONOLLY-SMITH, PETER. *Writing of History at Queens College*. Queens College.
[<http://qcpages.qc.cuny.edu/Writing/history/index.html>]
Es tracta d'una pàgina que conté estratègies i recursos pràctics destacats en el domini de l'escriptura d'història.

7. *Writing a Good History Paper*. Hamilton College.
[<https://www.hamilton.edu/academics/centers/writing/writing-resources/writing-a-good-history-paper>]

Aquesta obra té una presentació molt metòdica i amena. Els consells sobre com superar les dificultats de la revisió i l'edició finals del text són excel·lents.

8. ERLING, GENYA I O'KANE, TRISH. *Learning to do Historical Research: A Primer Drafting, Revising and Editing*. [<http://www.williamcronon.net/researching/writing.htm>]

Aquest compendi exhaustiu d'orientacions per a l'escriptura d'història forma part d'una guia completa de recerca. Aquesta part, concretament, ajuda a eliminar aspectes inadequats i a fer menys extremosos els escrits acadèmics o divulgatius.

9. *Biblioteca en Línia*. Barcelona: Termcat, Centre de Terminologia.
[<https://www.termcat.cat/ca/biblioteca-en-linia/biblioteca-terminologica/arees-tematiques/%20Hist%C3%B2ria>]

Es tracta d'un recull de referències de diccionaris, vocabularis i lèxics d'història elaborat pel Centre de Terminologia de la Llengua Catalana.

Servei de Llengües (UAB), Serveis Lingüístics (UB), Servei de Llengües Modernes (UdG), Institut de Llengües (UdL) i Serveis Lingüístics (UVic-UCC)

Coordinació: Virgínia Castillo, Enric Serra (UAB)

Autoria: Bernat Hernández

Revisió lingüística: Maria Gené

Aquest projecte ha rebut un ajut Interlingua de la Generalitat de Catalunya.

Primera edició: desembre de 2020

Segona edició (adaptada a criteris d'accessibilitat): juny de 2023

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons Reconeixement No Comercial Sense Obra Derivada 4.0. Podeu reproduir-la per a usos no comercials de forma sencera i fent-ne constar la font: Servei de Llengües (Universitat Autònoma de Barcelona), Serveis Lingüístics (Universitat de Barcelona), Servei de Llengües Modernes (Universitat de Girona), Institut de Llengües (Universitat de Lleida), Serveis Lingüístics (Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya).

Adaptació feta amb l'assessorament del grup Adaptabit i de Mireia Ribera.